

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 1077/1-ХИ/3
25.06.2015. године

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој ХХ редовној седници, одржаној дана 25.06.2015. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије о докторској дисертацији: ЕФЕКАТ ВРЕМЕНСКЕ И СОЦИЈАЛНЕ ДИСТАНЦЕ НА ОДЛУЧИВАЊЕ, кандидата Биљане Јокић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 16.04.2013. године.

Кандидат Биљана Јокић објавила је рад: Људски ресурси у музејима Србије: Музеји Србије – актуелно стање, 2011. Београд: Завод за проучавање културног развитка.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет Филозофски

04/1-2 бр.6/2738

(број захтева)

26.06.2015.

(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области

друштвено-хуманистичких наука

(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Биљане (Рајко) Јокић

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ

Биљана (Рајко) Јокић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом:

Ефекат временске и социјалне дистанце на одлучивање

61206-

Универзитет је дана 16.04.2013. својим актом под бр 1902/2-13 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Ефекат временске и социјалне дистанце на одлучивање

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Биљане (Рајко) Јокић

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 14.05.2015. одлуком факултета под бр 660/1-X/1 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Ирис Жежељ	доцент	психологија	Филозофски ф.
2. др Драган Попадић	редовни проф.	исто	исто
3. др Василије Гвозденовић	ванредни проф.	исто	исто
4. др Ивана Петровић	доцент	исто	исто

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 25.06.2015.

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја
3. Примедбе дате у току стављања

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Милош Арсенијевић

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu održanoj 02.04.2015. godine, imenovana je Komisija za ocenu doktorske disertacije kandidata BILJANE JOKIĆ pod nazivom „EFEKAT VREMENSKE I SOCIJALNE DISTANCE NA ODLUČIVANJE”. Komisija je pregledala doktorsku disertaciju i podnosi sledeći :

REFERAT O ZAVRŠENOJ DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Osnovni podaci o kandidatu i disertaciji

Biljana Jokić je rođena 3.8.1973. godine u Beogradu. Studije psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu završila je 2000. godine sa prosečnom ocenom 8.71 i ocenom diplomskog rada 10. Tokom studiranja učestvovala je u eksperimentalnim studijama iz oblasti socijalne kognicije (o efektu socijalne distance na stavove; o ulozi mentalnih reprezentacija u poimanju laži), prezentovanim na naučnom skupu Empirijska istraživanja u psihologiji. Za vreme Studentskog protesta 1996/97. godine, učestvovala je u istraživanju o razvoju ovog socijalnog pokreta, a izveštaj je objavljen u tematskom broju *Psiholoških istraživanja* 2003. godine. Nakon studija nastavlja da se bavi sociopsihološkim istraživanjima kao član istraživačkog tima Centra za antiratnu akciju (1999–2002) i saradnik agencije *Ipsos Strategic Marketing* (2005–2009). Takođe, kao istraživač u Zavodu za proučavanje kulturnog razvitka od 2002. godine Biljana učestvuje u primenjenim istraživanjima o ponašanju potrošača i upravljanju ljudskim resursima. Od 2010. godine, Biljana se intenzivnije bavi istraživanjima o odlučivanju, greškama u opažanju, formiranju i promeni stavova. Na tu temu, do sada je samostalno i u koautorstvu objavila 13 radova u zbornicima, domaćim i međunarodnim naučnim časopisima i 15 saopštenja na naučnim skupovima u zemlji i inostranstvu, kao što su konferencije *European Cognitive Society for Cognitive Psychology (ESCOP)* i *International Association on Public & Non Profit Marketing*. U koautorstvu sa mentorkom doc. dr Iris Žeželj 2013. godine osvojila je sredstva koja dodeljuje *Open Science Network* za projekat o replikacijama značajnih rezultata u socijalnoj psihologiji. Rad koji se bavi uticajem vremenske i socijalne distance na vrednosne sudove odabran je među više od 100 prijavljenih i objavljen u prestižnom časopisu *Social Psychology* a

rezultati su prezentovani na simpozijumu *European Association of Social Psychology* u Amsterdamu 2014. godine.

Član je *European Association of Social Psychology (EASP)*, koja okuplja doktorande i doktore nauka u ovoj oblasti. Praktičnu primenu naučnih saznanja Biljana razvija kroz savetodavni rad, kao psihoterapeut sa sertifikatom priznatim od strane Saveza društava psihoterapeuta Srbije i *European Association for Body Psychotherapy (EABP)*. Član je *Collaborative Practice Research Network EABP*, koja je osnovana kako bi se savetodavna i psihoterapijska praksa čvršće dovela u vezu sa rezultatima empirijskih istraživanja.

Disertacija Biljane Jokić, „Efekat vremenske i socijalne distance na odlučivanje“ napisana je na ukupno 200 strana sa literaturom i prilogima. Korišćena literatura sadrži 147 referenci, od kojih je većinu čine savremeni istraživački radovi objavljeni u relevantnim naučnim časopisima u oblasti. Disertacija bez priloga sadrži i 20 preglednih tabela podataka, 10 grafikona i 1 sliku. U prilogu, koji je dat na 31 strana, tabelarno su prikazani rezultati pripremne faze, kao i instrumenti korišćeni u sprovedenim ogledima.

Predmet i cilj disertacije

U doktorskoj disertaciji, Biljana Jokić eksperimentalno je ispitala kako se odluke koje donosimo za sebe razlikuju od saveta koje dajemo drugima, kao i kako odluke koje donosimo za sebe variraju u zavisnosti od vremenske udaljenosti ishoda odluke. Prvi fenomen u literaturi o odlučivanju obično se izučava kao efekat socijalne distance na odlučivanje, a drugi kao efekat vremenske distance na odlučivanje. Ova dva fenomena najpre su se proučavala u okviru zasebnih istraživačkih linija, da bi od devedestih godina prošlog veka počeli da se pojavljuju modeli u kojima su prepoznate sličnosti efekata oba tipa distance na odlučivanje. Te sličnosti autori su pokušavali da objasne psihološkim procesima koji su se odnosili na ograničen opseg pojava. Na primer, kada situacija izbora uključuje neprijatne afekte, pretpostavka je da će im se pripisivati manji značaj kada je ishod odluke u udaljenoj budućnosti (velika vremenska distanca) ili kada drugima dajemo savet (velika socijalna distanca) (Loewenstein, 1996; Loewenstein & Lerner, 2003). Kada situacija izbora uključuje društveno poželjne ciljeve, pretpostavka je da će im se pripisivati veći značaj na većoj vremenskoj i socijalnoj distanci (Beisswanger, Stone, Hupp & Allgaier, 2003;; Stone & Allgaier, 2008; Stone, Choi, Bruine de Brui, & Mandel, 2013).. Za razliku od ovakvih pristupa, postoje i pokušaji da se efekti vremenske i socijalne distance na odlučivanje objasne kognitivnim mehanizmima nezavisnim od sadržaja situacije izbora. Prema

teoriji nivoa konstrukcije (Trope & Liberman, 2010), mentalne reprezentacije (konstrukcije) o ljudima, događajima i objektima razlikuju se u zavisnosti od opažene (psihološke) distance – što se distanca opaža većom, mentalne reprezentacije su apstraktnije, sadrže manji broj suštinskih aspekata, u situaciji odlučivanja odnose se na poželjnost cilja (konstrukcije višeg nivoa); što je distanca manja, mentalne reprezentacije su bogatije perifernim, kontekstualnim detaljima, u situaciji izbora odnose se na izvodljivost cilja, otežavajuće okolnosti, prepreke za njegovo ostvarenje (konstrukcije nižeg nivoa). Pošto se pretpostavlja da sa povećanjem distance raste značaj poželjnosti, a opada značaj izvodljivosti cilja, očekuje se da će se to odraziti i na odluke koje se donose sa očekivanjem bliskih u odnosu na one koje se donose sa očekivanjem udaljenih posledica. U situaciji izbora između poželjnijeg teže izvodljivog cilja i manje poželjnog lakše izvodljivog – privlačnost prve opcije trebalo bi da raste, a druge opcije da se smanjuje sa povećanjem distance.

U disertaciji Biljane Jokić pretpostavke teorije nivoa konstrukcije poređene su sa pretpostavkama izvedenim iz modela užeg opsega koji efekat distance objašnjavaju ulogom afekata (što korespondira sa konstrukcijama nižeg nivoa) ili ulogom društvenih vrednosti (što korespondira sa konstrukcijama višeg nivoa). Autorka je pretpostavila da ukoliko bi se efekat distance na odlučivanje dosledno ispoljavao bez obzira na to koliko su u situaciji izbora istaknuti afekti ili društvene vrednosti, to bi predstavljalo empirijsku podršku teoriji nivoa konstrukcije. Ukoliko bi, međutim, efekat distance varirao, to bi moglo da ukaže na značaj sadržaja (afekata ili društvenih vrednosti) na odlučivanje, a dovede u pitanje univerzalnost pretpostavki teorije nivoa konstrukcije. Da bi se to što preciznije ispitalo, nacrtom je planirano da se različiti tipovi ciljeva (društveni/individualni) povežu sa različitim tipovima prepreka (afektivne/afektivno neutralne) i u tako projektovanim situacijama ispituje kako vremenska, a kako socijalna distanca utiče na izbor i dopadljivost ponuđenih opcija: poželjniji teže izvodljiv nasuprot manje poželjnom lakše izvodljivom cilju. Na taj način, Biljana Jokić osmislila je metodsku osnovu za sistematsko ispitivanje i poređenje efekata vremenske i socijalne distance na odlučivanje, kako bi utvrdila: a) da li vremenska i socijalna distanca imaju očekivane i slične efekte na odlučivanje; b) da li ti efekti variraju u zavisnosti od toga kako je određen cilj (individualni/društveni) i/ili kako su određene prepreke (afektivne/afektivno neutralne). Dodatno, pošto postoje modeli u kojima se efekat socijalne distance na odlučivanje objašnjava razlikom u uloženom kognitivnom naporu između savetodavca i osobe koja odlučuje za sebe (neki smatraju da savetodavci ulažu manje, a

neki da ulažu više kognitivnog napora), a prema teoriji nivoa konstrukcije takve razlike nisu očekivane, nacrtom je bilo predviđeno da se prati i kognitivni napor operacionalizovan preko trajanja odlučivanja i procene teškoće donošenja odluke.

Opšti cilj istraživanja je bio da se ispita pod kojim uslovima i na koji način se manifestuju razlike u preferencijama sa povećanjem vremenske, a kako s povećanjem socijalne distance. Specifični ciljevi su bili da se ispita:

1. da li ima razlika u izboru opcija sa povećanjem vremenske/socijalne distance;
2. u kojoj meri razlike u izboru opcija u zavisnosti od vremenske distance korespondiraju s razlikama u zavisnosti od socijalne distance;
3. da li se sa promenom vremenske/socijalne distance menja dopadljivost opcija sa kontrastiranim prednostima/slabostima na atributima koji se odnose na izvodljivost/poželjnost ciljeva;
4. da li se razlike u izboru opcija sa povećanjem vremenske/socijalne distance dosledno beleže u situacijama izbora, bez obzira na to da li su naglašeni afektivni aspekti, odnosno bez obzira na to da li su ciljevi društveni ili individualni.

Osnovne hipoteze od kojih se polazilo u istraživanju

Hipoteze su definisane u skladu s osnovnim pretpostavkama teorije nivoa konstrukcije, koje su empirijski potvrđene u vezi sa efektom vremenske distance na preferencije i efektom socijalne distance na preferencije. Takođe, uzeta su u obzir predviđanja modela koji efekte vremenske/socijalne distance objašnjavaju ulogom afekata ili društvenih vrednosti.

Sve hipoteze odnose se na situacije u kojima se odlučuje između dve opcije: poželjnijeg/teže izvodljivog i manje poželjnog/lakše izvodljivog cilja. Predviđanja efekta vremenske distance i socijalne distance iz perspektive CLT zasnivaju se na određenju izvodljivosti kao svojstva nižeg nivoa konstrukcije čiji značaj bi trebalo da se smanjuje, dok bi značaj poželjnosti cilja kao svojstva višeg nivoa konstrukcije trebalo da se povećava sa povećanjem vremenske/socijalne distance. Prema CLT ova pretpostavka trebalo bi da važi bez obzira na to šta je cilj (individualni ili društveni) i kakve su prepreke odnosno okolnosti za njegovo ostvarenje (u kojoj meri su zasićene afektima). Pošto je u CLT preciziran smer ali nije preciziran tempo promene značaja izvodljivosti/poželjnosti cilja sa promenom distance, važno je da li se u zavisnosti od toga šta je cilj i kakve su prepreke za njegovo ostvarenje menja smer, odnosno da li ima interakcije efekta distance i tipa situacije izbora kako su određene u ovoj

studiji. Dodatno, pošto ova studija nije koncipirana samo u cilju provere predikcija CLT, nego u cilju sticanja jasnijeg uvida o efektima vremenske i socijalne distance na odlučivanje, imajući u vidu i modele koji ove efekte objašnjavaju ulogom afekata ili ulogom društvenih vrednosti, hipoteze su formulisane tako da se predviđa značajan efekat distance u svakoj situaciji. Slabiji (statistički neznačajan) efekat u bilo kojoj situaciji ne bi išao direktno protiv predikcija bilo kog od konkurentskih modela – pre svega zbog toga što su metoda rešenja ove studije pratila CLT paradigmu koja za razliku od drugih pomenutih modela uključuje afekat povezan sa zadatkom (Cohen, Tuan Pham & Andrade, 2008). Međutim, variranje veličine efekta u zavisnosti od tipa situacije moglo bi da podrži neki od pomenutih modela (npr. ako bi efekat jasno varirao u zavisnosti od istaknutosti afekata ili istaknutosti društvenih vrednosti) ili da ukazuje na složenije odnose tipa cilja i tipa prepreka za njihovo ostvarenje nego što predviđa bilo koji od ovih modela (npr. ako bi efekat varirao i u zavisnosti od povezanosti tipa cilja i tipa prepreke).

Hipoteze 1 i 2 formulisane su za predviđanje efekta vremenske distance (H1) i socijalne distance (H2) na izbor jedne od dve opcije: teže izvodljiv poželjniji cilj češće će se birati kada su posledice odluke u udaljenoj nego kada su u bliskoj budućnosti – i to u svim tipovima situacije izbora (H1); teže izvodljiv poželjniji cilj češće će biti savetovan drugima nego što će se birati za sebe – i to u svim tipovima situacije izbora (H2). Hipoteze H3 i H4 predviđaju efekat vremenske distance (H3) i socijalne distance (H4) na dopadljivost ponuđenih opcija, odnosno predviđanje promena *relativnih preferencija* jedne opcije u odnosu na drugu, što se zasniva se na pretpostavci CLT o smanjenju značaja teškoće izvodljivosti i povećanju značaja poželjnosti ciljeva sa povećanjem vremenske ili socijalne distance: sa povećanjem vremenske distance smanjivaće se značaj izvodljivosti a povećavaće se značaj poželjnosti ciljeva, tako da će relativne preferencije poželjnijeg teže izvodljivog cilja u odnosu na manje poželjan lakše izvodljiv biti pozitivnije u udaljenoj nego u bliskoj budućnosti – i to u svim tipovima situacije izbora (H3); sa povećanjem socijalne distance smanjivaće se značaj izvodljivosti a povećavaće se značaj poželjnosti ciljeva, tako da će relativne preferencije poželjnijeg teže izvodljivog cilja u odnosu na manje poželjan lakše izvodljiv biti pozitivnije kada se daje savet drugima nego kada se odlučuje za sebe – i to u svim tipovima situacije izbora (H4).

Hipoteze 5-8 odnose se na stepen uloženog kognitivnog napora. Prema CLT, ne bi trebalo očekivati razlike u uloženom kognitivnom naporu prema distanci (bilo vremenskoj bilo socijalnoj), tako da se može očekivati da variranje vremenske odnosno socijalne distance neće

uticati na procenu teškoće odlučivanja (H5 i H6), kao ni na vreme potrebno za rešavanje zadataka (H7 i H8). S druge strane, postoje istraživanja koja razlike u odlučivanju za sebe i druge tumače upravo ulaganjem kognitivnog napora. Njihova predviđanja ne idu u istom smeru – prema jednim autorima očekuje se veći kognitivni napor kad se odlučuje za sebe (Bettman, Luce & Payne, 1998), a prema drugima kada se daje savet (Kahn & Baron, 1995), pa se po pitanju uticaja socijalne distance na kognitivni napor mogu formulirati i konkurentske hipoteze (H6-1 i H8-1).

Kratak opis sadržaja disertacije

Doktorska disertacija „Efekat vremenske i socijalne distance na odlučivanje“ sastoji se od šest većih celina.

Uvod obuhvata četiri poglavlja u kojima je predstavljeno kako su se razvijala saznanja o efektu vremenske i socijalne distance na odlučivanje. Posebna pažnja posvećena je teoriji nivoa konstrukcije, koja je detaljno prikazana i kritički preispitana s obzirom na kontradiktorne empirijske nalaze i alternativne modele – pre svih, pomenute modele o ulozi afekata i socijalnih vrednosti u odlučivanju sa promenom distance. Autorica znalački integriše postavke različitih teorijskih pravaca, praveći konceptualne paralele i poređenja što predstavlja hrabar izuzetak u okviru obično fragmentiranog pristupa koji dominira u aktuelnoj psihološkoj praksi. Posebno treba pohvaliti sistematičan pregled empirijskih istraživanja, kako najsavremenijih tako i onih koja slove za "klasike". Niz dobro odabranih i relevantnih primera čini ovaj složen tekst znatno lakšim za praćenje.

Nakon postavljanja predmeta, cilja i hipoteza, prikazan je *Metodološki deo*, koji sadrži dve celine: opis pripreme faze i sažeti prikaz zajedničkog metoda za izvedene ogledne. Kao što je bilo planirano nacrtom, u priprema fazi, najpre je proveren značaj određenih tema za studente (N = 52), a zatim su proverene pretpostavke o konstrukcijama višeg i nižeg nivoa, odnosno da li ispitanici opažaju pretpostavljene razlike (N = 60). Već u toj fazi, istaknuta je slabost teorije nivoa konstrukcije, budući da se u njoj ne preciziraju ograničenja u pogledu intenziteta ili prirode teškoće izvodljivosti cilja. Tako se događa da se preprekama za ostvarenje cilja, koje bi po teoriji trebalo da budu konstrukcije nižeg nivoa (periferni aspekti), u nekim situacijama izbora pripisuje veći značaj nego ciljevima, pa pretpostavke o mehanizmu delovanja distance na odlučivanje putem nivoa konstrukcija ne deluju kao ubedljivo objašnjenje. U priprema fazi je predstavljena i dodatna empirijska provera tipologije ciljeva (N = 39) i

prepreka za njihovo ostvarenje ($N = 35$). Dodatni napor uložen je da se tipologije empirijski potkrepe, i da se tokom istraživanja neprestano upoređuju operacionalizacije ključnih varijabli. Kritički odnos prema ispitivanim modelima, kao i prema sopstvenim metodskim rešenjima ovom istraživanju daje poseban kvalitet.

Prikaz studije obuhvata detaljan prikaz 4 ogleda, u kojima je učestvovalo ukupno 436 ispitanika. Kao što je bilo planirano nacrtom, najpre su sprovedene dve paralelne serije dvofaktorskih ogleda. U prvoj seriji ($N = 86$) varirana su dva faktora: vremenska distanca (2 nivoa: bliska budućnost nasuprot udaljenoj budućnosti) i tip situacije izbora (4 nivoa: afektivne ili afektivno neutralne prepreke povezane sa društvenim ili individualnim ciljevima). U drugoj seriji ($N = 87$) varirani su: socijalna distanca (2 nivoa: ja ili drugi) i tip situacije izbora (4 nivoa: afektivne ili afektivno neutralne prepreke povezane sa društvenim ili individualnim ciljevima). Varijable vremenska distanca i socijalna distanca bile su neponovljene, a tip situacije izbora ponovljena po ispitaniku. Rezultati glavnog Ogleda 1 dali su jasne smernice za prihvatanje/odbacivanje nekih hipoteza (o ulozi kognitivnog napora u odlučivanju sa promenom distance). Pošto se istovremeno otvorio problem potpunog izostanka efekta vremenske distance na izbor, Ogled 2 ($N = 91$) i Ogled 3 ($N = 69$) planirani su u cilju sticanja dodatnih uvida o efektu vremenske distance na izbor. Ogled 2 izveden je u ekološki validnim uslovima sa simulacijama situacija odlučivanja sa očekivanjem realnih posledica, što je dalo dodatni kvalitet radu otvorivši mogućnost poređenja efekta vremenske distance u hipotetičkim i realnim situacijama. Ogled 3 predstavljao je dodatni korak u pravcu izostravanja planiranih operacionalizacija ključnih varijabli. Konačno, u Ogledu 4 ponovo su poređeni efekti vremenske ($N = 52$) i socijalne distance ($N = 48$) na odlučivanje, da bi se utemeljio i produbio uvid o tim efektima na dopadljivost ponuđenih opcija nezavisno od izbora. Autorka kompetentno i nepristrasno analizira prikupljene podatke, koristeći savremene statističke tehnike i pridržavajući se preporuka o izveštavanju koje se tiču snage statističkih efekata i njihovog intervala poverenja.

Opšta diskusija započeta je rezimeom glavnih rezultata u vidu narativnog i tabelarnog prikaza, što je doprinelo jasnijem sagledavanju toka studije i njenih ključnih uvida. Nakon toga, sledi zrelo osmišljena diskusija u kojoj su sličnosti, a pre svega otkrivene razlike između efekata vremenske i socijalne distance na odlučivanje postavljene u širi teorijski i empirijski kontekst. Razmotreni su i faktori koji izlaze iz okvira ispitivanih modela, a dat je zaključni komentar o

teoriji nivoa konstrukcije, koja je bila glavna teorijska okosnica disertacije. Posebno su pažljivo izvedene praktične implikacije istraživanja, kao i ograničenja i predlozi za naredna.

Zaključak je dat jezgrovito; istaknute su razlike između efekata vremenske i socijalne distance na odlučivanje, daleko izraženije nego sličnosti koje su se očekivale s obzirom na teorijske modele. Autorka obrazlaže i zbog čega treba dalje izučavati kako se menjaju mentalne reprezentacije sa povećanjem psihološke distance.

Peti i šesti deo disertacije čine spisak korišćene literature i prilozi.

Ostvareni rezultati i naučni doprinosi disertacije

Na osnovu rezultata sprovedenih oglada, zaključeno je da se efekti vremenske i socijalne distance na odlučivanje u velikoj meri razlikuju, što je utvrđeno primenom različitih operacionalizacija zavisne varijable.

Za razliku od efekta *vremenske distance* na izbor, koji je u potpunosti izostao, efekat socijalne distance na izbor ispoljio se u očekivanom smeru: poželjniji teže izvodljivi ciljevi češće su savetovani drugima nego što su birani za sebe. Nije bilo značajne interakcije *socijalne distance* i tipa situacije izbora, ali je efekat distance bio statistički značajan u dva od četiri ispitivana tipa situacije: a. kada su prepreke bile afektivne a ciljevi društveni i b. kada su prepreke bile afektivno neutralne a ciljevi individualni. Dodatno, rezultati o *spremnosti na promenu odabranih opcija i/ili dopadljivosti odabranih opcija* ne podržavaju pretpostavke o sličnostima procesa u osnovi efekata vremenske i socijalne distance na izbor, kao ni da u tim procesima ključnu ulogu ima nivo konstrukcija. Rezultati o *dopadljivosti opcija nezavisno od izbora* otkrili su jedinu sličnost efekata vremenske i socijalne distance: sa povećanjem distance rasle su *relativne preferencije poželjnijeg teže izvodljivog* u odnosu na manje poželjan lakše izvodljiv cilj. U osnovi ove sličnosti je očekivani smer ali različit stepen promene *dopadljivosti svake opcije zasebno*. Sa povećanjem vremenske distance smanjivala se dopadljivost manje poželjnog lakše izvodljivog cilja, dok se dopadljivost druge opcije nije menjala. Sa povećanjem socijalne distance rasla je dopadljivost poželjnijeg teže izvodljivog cilja, ali samo kada je teža izvodljivost podrazumevala neprijatne afekte, dok se dopadljivost druge opcije nije značajno menjala.

U najkraćem, čak i ukoliko je povećanje vremenske i socijalne distance praćeno univerzalnim kognitivnim mehanizmima poput promena nivoa apstraktnosti mentalnih reprezentacija, izgleda da njihova uloga nije ključna za objašnjenje promena preferencija ili bar

nije presudna u svim situacijama. Ne može se zanemariti o čemu se odlučuje, koliko je poželjan cilj, kakvog su tipa i koliko izražene prepreke za njegovo ostvarenje. Stoga se čini smislenim da se u daljim istraživanjima pre svega sistematski ispita pod kojim uslovima su efekti vremenske i socijalne distance na odlučivanje slični, zatim da li je ta sličnost manifestacija istih psiholoških procesa i konačno da li se ti psihološki procesi mogu svesti na nivo konstrukcija.

Doprinos istraživanja ogleda se u jasnijem sagledavanju: 1. sličnosti, a pre svega razlika u preferencijama sa promenom vremenske i sa promenom socijalne distance; 2. mehanizama odlučivanja sa promenom distance, u tom smislu što je provereno da li postoje neki bazični uticaji nezavisni od sadržaja situacija izbora, poput nivoa mentalnih konstrukcija, kao što to pretpostavlja CLT (Trope & Liberman, 2010), te kakva je uloga sadržaja situacije izbora – istaknutosti afekata (u skladu sa modelom o afektivnim uticajima, Loewenstein, 1996) i istaknutosti društvenih vrednosti (Stone, Choi, Bruine de Bruin, & Mandel, 2013) Dodatno, sistematskim praćenjem trajanja i procenjene teškoće odlučivanja u nizu situacija izbora istraživanje je doprinelo jasnijem uvidu o ulozi ovako operacionalizovanog kognitivnog napora u odlučivanju sa promenom distance.

Zaključak

Doktorska disertacija Biljane Jokić predstavlja samostalno i originalno naučno ostvarenje kojim su u celosti ostvareni ciljevi i zadaci navedeni u odobrenoj prijavi doktorske disertacije.

Istražujući složene procese u oblasti socijalne kognicije, kandidatkinja je pokazala entuzijazam, sistematičnost i zrelost u nastojanju da analizira problem sa teorijskog stanovišta, osmisli i realizuje niz ogleda. Ona vešto integriše i interpretira rezultate ne samo u odnosu na modele čije je predikcije proveravala u studiji, već ih postavlja u jedan širi kontekst izučavanja viših mentalnih procesa u socijalnoj kogniciji kao i u primenjenim granama, poput proučavanja ponašanja potrošača.

Na osnovu analize doktorske disertacije Biljane Jokić, Komisija zaključuje da kandidatkinja izuzetno poznaje dominantne teorijske postavke u oblasti socijalne kognicije; da može da osmisli i istraži složene probleme; da kompetentno analizira i tumači nalaze istraživanja u ovoj istraživačkoj oblasti.

Imajući sve izneto u vidu, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakultata da prihvati našu pozitivnu ocenu i mišljenje i kandidatkinji Biljani Jokić odobri javnu odbranu doktorske disertacije: „Efekat vremenske i socijalne distance na odlučivanje“.

Komisija:

dr Iris Žeželj (mentor), docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

dr Dragan Popadić, redovni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

dr Vasilije Gvozdenović, vanredni profesor
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

dr Ivana Petrović, docent
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd, 18.05.2015.